

6. Вечерова Є.М. Функції і принципи як категорії, що опосередковують динаміку та статику кримінального закону / Є.М. Вечерова // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки ; вип. 1. – 2014. – Т. 3. – С. 14–19.
7. Ковітіді О.Ф. Інститут співучасті у кримінальному праві України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / О.Ф. Ковітіді. – Х., 1999. – 18 с.
8. Гриненко И. Влияние процессов глобализации на развитие организованной преступности / И. Гриненко // Закон и жизнь. – 2013. – № 11. – С. 60–63.
9. Яницька Н.В. Групова корисливо-насильницька злочинність молоді та її попередження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / Н.В. Яницька. – К., 2000. – 21 с.
10. Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 р. № 13. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http : // www. zakon. rada.gov.ua./cgi-bin/laws/main.Cgi](http://www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi).
11. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20 березня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 25. – Ст. 180.
12. Ємельянов В.П. Терористичні злочини: кримінально-правова характеристика та питання вдосконалення антитерористичного законодавства : монографія / В.П. Ємельянов, Л.В. Новікова, М.В. Семікін / за заг. ред. докт. юрид. наук, проф. В.П. Ємельянова. – Харків : вид-во «Кроссрод», 2007. – 216 с.
13. Энциклопедия уголовного права. Т. 6. Соучастие в преступлении. – Издание профессора Малинина. – СПб ГКА, СПб, 2007. – 562 с.

СКРЯБІН О. М.,

кандидат юридичних наук, доцент
*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

ГУКОВ Д. Р.,

слухач магістратури факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства
*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

УДК 343.3

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ

У статті розглянуто новели кримінального законодавства, які спрямовані на боротьбу з корупцією в Україні. Виявлено причини неефективності окремих норм антикорупційного законодавства. Надано рекомендації щодо внесення змін до антикорупційного кримінального законодавства України.

Ключові слова: *корупція, кримінальний кодекс, кримінальний проступок, неправомірна вигода, хабар.*

В статье рассмотрены новшества уголовного законодательства, которые направлены на борьбу с коррупцией в Украине. Выявлены причины неэффективности отдельных норм антикоррупционного законодательства. Предоставлены рекомендации по внесению изменений в антикоррупционное уголовное законодательство Украины.

Ключевые слова: коррупция, уголовный кодекс, уголовный проступок, неправомерная выгода, взятка.

In the article has analyzed the novels of the criminal legislation against corruption in Ukraine. Analyzed the reasons for inefficiency of certain norms of anti-corruption legislation are showed. Recommends the appropriate legal changes of criminal legislation against corruption.

Key words: corruption, criminal code, criminal offense, undue advantage, bribe.

Вступ. Однією з вагомих та гострих проблем, яка зараз стоїть перед українською владою та суспільством в цілому, є протидія корупції. Це підтверджується великою кількістю наукових досліджень, проведенням конференцій, засідань круглих столів, а також постійним обговоренням шляхів вирішення проблем хабарництва на державному рівні. Корупція, як вірус, паразитувала в усіх сферах життя: давати та отримувати хабар в нашій державі стало нормою. Проте в країні, яка стала на шлях євроінтеграції, це взагалі неприпустимо. Законодавець всіляко намагається розв'язати цю проблему, однак іноді така активність зводиться до популізму та спричиняє негативні наслідки.

За кілька останніх років антикорупційне законодавство змінювалося рекордними темпами, було прийнято Закон України «Про засади запобігання та протидії корупції» від 7 квітня 2011 року [1], Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» від 7 квітня 2011 р. [2], Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення національного законодавства у відповідність із стандартами Кримінальної конвенції про боротьбу із корупцією» від 18 квітня 2013 р. [3], який був прийнятий незважаючи на негативний висновок Головного науково-експертного управління Секретаріату Верховної Ради України, в якому наголошувалося, що за результатами розгляду в першому читанні законопроект доцільно було б відхилити.

Проаналізувавши наукову літературу, ми виявили, що думки науковців-теоретиків та юристів-практиків щодо вказаних змін різняться: дехто з них підтримує обраний законодавцем формат протидії корупції, а інші, навпаки, вказують на недосконалість та поспішність внесення таких змін.

Дослідженню корупційних злочинів в Україні приділялося чимало уваги як вченими теоретиками, так і практикуючими юристами, зокрема ці питання у своїх роботах висвітлювали: М.Г. Арманов [5], О.П. Бабіков [9], О.О. Кваша [12], В.М. Трепак [11] та інші.

Міжнародною спільнотою (Transparency International – міжнародна неурядова організація) щорічно здійснюється моніторинг країн, де державний апарат найбільш корумпований і загрожує інтересам держави, суспільства, становленню та розвитку демократичних засад. За результатами моніторингу визначають так званий СРІ (Corruption Perception Index) – «індекс відчуження корупції». За стобальною шкалою, де 100 балів і, відповідно, перше місце означає повністю чисту, некорумповану економіку, у 2011 році Україна посіла 137 місце у списку зі 176 країн, у 2012 та у 2013 роках, відповідно, 144 місце зі 175 країн, з індексом 25 [4]. Таким чином, з огляду на статистичну інформацію можна зробити висновок, наша держава займає стабільно низькі позиції у світовому рей-

тингу – це підтверджує актуальність теми дослідження та необхідність розробки пропозицій щодо вдосконалення кримінального законодавства з боротьби з нею.

Постановка завдання. Метою роботи є визначення ефективності змін у Кримінальному кодексі України, спрямованих на боротьбу з корупцією, а також напрямів можливого вдосконалення антикорупційних кримінально-правових норм.

Результати дослідження. Проведення уніфікації кримінального та адміністративного законодавства з боротьби з корупцією, а саме виключення статей 172–2 та 173–3 Кодексу України про адміністративні правопорушення та віднесення всіх корупційних правопорушень, пов'язаних з отриманням неправомірної вигоди, до категорії злочинів, є цілком виправданим та аргументованим [5, с. 50].

Однак існує й інша сторона медалі: правоохоронцям доволі важко буде оформлювати матеріали та збирати доказову базу для доведення вини особи за ч. 1 ст. 368 КК України, адже щодо кожного випадку вчинення злочину буде проводитись досудове розслідування у формі досудового слідства. Для вирішення цієї проблеми заслуговує на увагу аспект уведення до вітчизняного законодавства інституту кримінальних проступків. У п. 7 ч. 1 ст. 3 КПК України 2012 р. зазначено, що до законодавчих актів України, які встановлюють кримінальну відповідальність, належить КК України, а також закон України про кримінальні проступки [6].

Вищевказаний закон про проступки досі не був прийнятий, це пов'язане з великою кількістю питань, які мають бути вирішені цим актом, серед них проблема декриміналізації та криміналізації окремих діянь, трансформація злочинів невеликої тяжкості в кримінальні проступки, проблема внесення змін до кримінального закону та чинного законодавства України в цілому [7, с. 75]. Прийняття Закону України «Про кримінальні проступки» та віднесення окремих злочинів у сфері службової діяльності, серед яких і ч. 1 ст. 368, дозволило б правоохоронцям застосовувати більш спрощений порядок досудового розслідування, у формі дізнання, що передбачено Главою 25 КПК України. Вважаємо, що цей момент не тільки прискорить, а й підвищить якість розслідування цієї категорії проваджень, а отже, й ефективність протидії корупції.

Слід звернути увагу на те, що з прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення національного законодавства у відповідність із стандартами Кримінальної конвенції про боротьбу із корупцією» від 18 квітня 2013 р. законодавець відмовився від такого кримінально-правового поняття, як «хабар», однак цього не вимагають ратифіковані міжнародно-правові акти у сфері боротьби з корупцією.

Відповідно до приписів статей 2–12 Кримінальної Конвенції про боротьбу з корупцією 1999 року, а також статей 15–16 Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції 2003 року кримінально-караними національним законодавством держав-учасниць мають бути визнані такі діяння, як ст. 2 «Дача хабара національним державним посадовим особам», 3 «Одержання хабара національними державними посадовими особами», 4 «Хабарництво членів національних представницьких органів», 5 «Хабарництво іноземних державних посадових осіб», 6 «Хабарництво членів іноземних представницьких органів», 7 «Дача хабара у приватному секторі», 8 «Одержання хабара у приватному секторі», 9 «Хабарництво посадових осіб міжнародних організацій», 10 «Хабарництво членів міжнародних парламентських асамблей», 11 «Хабарництво суддів і посадових осіб міжнародних судів» [8].

Проаналізувавши Кримінальну конвенцію про боротьбу з корупцією, ми не виявили терміна «неправомірна вигода» в жодній зі статей конвенції. Також у п'яти статтях (статті 15, 16, 18, 21, 25) Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції наявне словосполучення «неправомірна перевага». Дефініція «вигода» вживається у статтях 17, 31, 52 вказаної Конвенції, а «неправомірна вигода» – тільки у ст. 19 Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції.

У чинному законодавстві України термін «неправомірна вигода» вживається не лише в КК України, а й у Законі України від 7 квітня 2011 року «Про засади запобігання і протидії корупції». Причому зміст визначень цього поняття у примітці до ст. 364–1 КК України та абзаці 7 ч. 1 ст. 1 вказаного Закону однаковий. Проте запровадженому у ст. 354 КК України поняттю неправомірної вигоди надано інше значення: «У цій статті під неправомірною вигодою слід розуміти грошові кошти чи інше майно, переваги, пільги, послуги, що перевищують 0,5 неоподаткованого мінімуму доходів громадян, або нематеріальні активи, які пропонують, обіцяють, надають чи одержують без законних на те підстав». Уведення ще одного, причому іншого за змістом, визначення неправомірної вигоди є порушенням розглянутих вище правил законодавчої техніки [9, с. 35].

Дуже слушно щодо зміни поняття «хабар» на «неправомірну вигоду» було зазначено у висновку Головного науково-експертного управління Секретаріату Верховної Ради України на проєкт Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення національного законодавства у відповідність із стандартами Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією» № 2802 від 15 квітня 2013 р. У ньому зазначається: якщо законодавець піде на запропоновану проєктом нову дестабілізацію норм про хабарництво і замінить ще й поняття «хабар» поняттям «неправомірна вигода», «штучність» виокремлення різновидів хабарництва досягне «абсурдного апогею»: давання чи отримання хабара взагалі неможливо буде відмежувати від таких діянь, як підкуп (статті 354, 368–3, 368–4 КК у редакції проєкту) та незаконне збагачення (чинна стаття 368–2 КК), адже об'єктивна сторона всіх зазначених складів злочинів фактично включатиме одні й ті самі діяння (пропозиція чи обіцянка надання особі неправомірної вигоди, прийняття такої пропозиції цією особою та безпосереднє одержання неправомірної вигоди). Повне знищення меж між різними суспільно небезпечними діяннями і повна невизначеність у питаннях кваліфікації того чи іншого діяння, які неминуче стануть наслідком реалізації таких «удосконалень» законодавства, обов'язково справлять негативний вплив на реальну діяльність із протидії корупції [10].

Отже, виключення з КК України терміна «хабар» є необґрунтованим, бо наша держава ратифікувала 2 Конвенції, в нормах яких застосовується саме термін «хабар», тому його слід найближчим часом повернути до КК України.

Уваги заслуговує позиція В.М. Трепака [11, с. 87]. Він зазначає, що важлива проблема – збільшення справ про корупційні правопорушення, які будуть закриватися за малозначністю. Дана тенденція пов'язана з тим, що, з огляду на логіку нової редакції ст. 368 КК України, відповідальність за отримання неправомірної вигоди настає незалежно від її розміру. Така ситуація створює всі передумови для зловживання правоохоронними органами при кваліфікації цього злочину, оскільки в одних випадках одержання неправомірної вигоди в певному розмірі (наприклад, 100 грн) утворюватиме склад злочину, в інших – на розсуд правозастосувача – передбачатиме закриття кримінального провадження у зв'язку з малозначністю.

На нашу думку, дана позиція не цілком правильна: так, у цій частині статті існує недолік, пов'язаний з відсутністю розміру неправомірної вигоди, однак ми не погоджуємося з тим, що справи будуть закриватися за малозначністю. На практиці такими провадженнями ніхто «займатися» не буде, для доказування отримання неправомірної вигоди необхідна наявність відео та аудіо запису, що досягається або шляхом проведення оперативно-розшукових заходів (далі по тексту – ОРЗ), або проведенням негласних слідчих розшукових дій (далі по тексту – НСРД). Законодавець у Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 року [12], у відомчих нормативних актах МВС та в КПК України встановив, що проведення ОРЗ та НСРД можливе лише в провадженнях за тяжкі та особливо тяжкі злочини, а частина статей КК України, які передбачають відповідальність за корупційні правопорушення, належить до злочинів невеликої та середньої тяжкості, що унеможлиблює в повному обсязі

документування злочинних дій осіб оперативними підрозділами ОВС, СБУ, податкової міліції.

У зв'язку з цим пропонуємо внести зміни до чинного КПК України та встановити можливість проведення НСРД щодо службових злочинів середньої та невеликої тяжкості, в тому числі за ч.1 ст. 368 КК України. Викласти ч. 2 ст. 246 КПК України в такій редакції:

«Негласні слідчі (розшукові) дії проводяться у випадках, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб. Негласні слідчі (розшукові) дії, передбачені статтями 260, 261, 262, 263, 264 (в частині дій, що проводяться на підставі ухвали слідчого судді), 267, 269, 270, 271, 272, 274 цього Кодексу, проводяться виключно у кримінальному провадженні щодо тяжких, особливо тяжких злочинів, а також службових злочинів середньої та невеликої тяжкості, передбачених статтями 368, 368–2, 368–3, 368–4, 369, 369–2 Кримінального кодексу України».

Також слід звернути увагу на використання законодавцем двох доволі схожих за змістом, проте різних за значенням дефініцій – «обіцянка» та «пропозиція». Вважаємо аргументованою позицію О.О. Кваши, яка на підставі дослідження кримінально-правової сутності поняття «пропозиція» констатує, що це поняття слід розуміти як висловлення наміру, що передує навіть першій стадії вчинення злочину – готуванню до злочину. Отже, вчена, аналізуючи доповнення КК України статтею, внаслідок якої криміналізована пропозиція хабара, робить висновок про те, що відбулась надмірна криміналізація діяння, навіть за необхідності посилення протидії хабарництву та корупції в сучасній Україні [13, с. 322]. Ми погоджуємося з такою позицією: на нашу думку, пропозиція неправомірної вигоди сама по собі не має того рівня суспільної небезпечності, щоб визнаватися закінченим злочином.

Висновки. Таким чином, наприкінці дослідження ми дійшли висновків про необхідність:

1) внести зміни до Кримінального кодексу України, а саме знову запровадити інститут «хабарництва»;

2) внести зміни до ч. 2 ст. 246 КПК України та встановити можливість проведення НСРД щодо службових злочинів невеликої та середньої тяжкості, в тому числі за ч. 1 ст. 368 КК України;

3) декриміналізувати пропозицію неправомірної вигоди.

Перспективи подальшого дослідження – продовження розгляду та дослідження новел антикорупційних норм кримінального законодавства України та внесення пропозицій щодо вдосконалення чинного антикорупційного законодавства.

Список використаних джерел:

1. Про засади запобігання та протидії корупції : Закон України від 7 квітня 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3206-17>.

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення : Закон України від 7 квітня 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3207-17>.

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення національного законодавства у відповідність із стандартами Кримінальної конвенції про боротьбу із корупцією : Закон України від 18 квітня 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/221-18>.

4. Рейтинг стран мира по уровню восприятия коррупции [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://gtmarket.ru/ratings/corruption-perceptions-index/info>.

5. Арманов М.Г. Застосування та вдосконалення кримінального законодавства у сфері протидії з корупцією / М.Г. Арманов // Вісник Національної академії прокуратури України, 2014. – № 2 (35). – С. 49–53.

6. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
7. Гуков Д.Р. Проблеми введення інституту кримінального проступку до вітчизняного законодавства України / Д.Р. Гуков, К.О. Кіндіров // Кримінальні проступки: теоретичне підґрунтя та шляхи вдосконалення законодавства України : матеріали всеукр. наук.-пр. інтер. конф. – Луганськ, 2013. – С. 73–77.
8. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією від 27 січня 1999 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_101.
9. Бабіков О.П. Майновий характер неправомірної вигоди / О.П. Бабіков // Вісник Національної академії прокуратури України, 2013. – № 4. – С. 35–38.
10. Висновок Головного науково-експертного управління Секретаріату Верховної Ради України на проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення національного законодавства у відповідність із стандартами Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією» від 15 квітня 2013 р. № 2802 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=46598.
11. Трепак В.М. Деякі проблеми застосування окремих норм антикорупційного законодавства / В.М. Трепак // Вісник Національної академії прокуратури України, 2013. – № 4. – С.84–89.
12. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лютого 1992 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>.
13. Кваша О.О. Співучасть у злочині: структура та відповідальність : монографія / О.О. Кваша ; НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. – Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2013. – 560 с.

